

SUN'IY INTELLEKTNING INSON HAYOTIDAGI O'RNI

Ibodova Nasiba

Alfraganus university

Pedagogika fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi

BT-23-2-guruh talabasi

Annotatsiya. *Sun'iy intellekt (SI) hozirgi zamon texnologik taraqqiyotining eng muhim yutug'i bo'lib, inson hayotining barcha jabhalariga chuqur kirib bormoqda. U sog'liqni saqlash, ta'lim, transport, iqtisodiyot, sanoat va hatto kundalik maishiy faoliyatda samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda. SI tizimlari inson tafakkuriga o'xshash tarzda o'rganish, tahlil qilish, qaror qabul qilish hamda muammolarni hal etish qobiliyatiga ega. Shu bois, sun'iy intellekt inson mehnatini yengillashtiradi, vaqtni tejaydi va yangilik yaratish imkoniyatlarini kengaytiradi. Biroq, bu jarayon bilan bir qatorda axloqiy, ijtimoiy va huquqiy masalalar ham yuzaga kelmoqda. Mazkur maqolada SI texnologiyalarining inson hayotidagi o'rni, ularning ijobiy va salbiy jihatlari, shuningdek, kelajakdagi rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *sun'iy intellekt, texnologiya, avtomatlashtirish, inson faoliyati, raqamli jamiyat, axloqiy masalalar, innovatsiya.*

So'nggi o'n yilliklarda insoniyat tarixida misli ko'rilmagan texnologik inqilob yuz bermoqda. Axborot texnologiyalari, raqamli iqtisodiyot va avtomatlashtirish jarayonlari natijasida sun'iy intellekt (SI) tushunchasi hayotimizning ajralmas qismiga aylanmoqda. Bugungi kunda SI nafaqat sanoat va ishlab chiqarishda, balki sog'liqni saqlash, ta'lim, transport, qishloq xo'jaligi, xavfsizlik tizimlari va hatto madaniyat sohasida ham keng qo'llanilmoqda.

Sun'iy intellekt — bu inson tafakkuriga o'xshash tarzda o'rganish, tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, qaror qabul qilish va muammoni hal etish qobiliyatiga ega

tizimlar majmuasidir. U dastlab matematik modellar, algoritmlar va mashina o'rganishi asosida shakllangan bo'lsa, hozirgi kunda neyron tarmoqlar, katta ma'lumotlar (big data), tabiiy tilni qayta ishlash (NLP) va generativ modellar kabi ilg'or yo'nalishlarga tayanmoqda.[1]

O'zbekiston Respublikasi ham raqamli transformatsiya yo'lida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish bo'yicha qator tashabbuslarni amalga oshirmoqda. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida ta'lim, tibbiyot, transport, qishloq xo'jaligi, davlat boshqaruvi sohalarida SI asosidagi yechimlarni joriy etish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan.

Ushbu maqolada sun'iy intellektning mohiyati, uning inson hayotidagi o'rni, ijobiy va salbiy jihatlari, shuningdek, kelajakdagi rivojlanish istiqbollari ilmiy tahlil qilinadi.

"Sun'iy intellekt" atamasi ilk bor 1956-yilda amerikalik olim Jon MakKarti tomonidan kiritilgan. Dastlab bu yo'nalish oddiy matematik hisoblashlarni avtomatlashtirishga qaratilgan bo'lsa, hozirgi kunda u inson tafakkurini modellashtirish darajasiga yetgan.

SI rivojlanish bosqichlari quyidagicha tasniflanadi:

1-bosqich (1950–1980-yillar): dastlabki algoritmik tizimlar, ekspert tizimlari paydo bo'ldi.

2-bosqich (1980–2010-yillar): mashina o'rganishi, neyron tarmoqlar, ma'lumotlarni qayta ishlash jarayonlari rivojlandi.

3-bosqich (2010-yildan hozirgacha): chuqur o'rganish (deep learning), tabiiy tilni qayta ishlash va generativ modellar keng qo'llanila boshlandi.[2]

Bugungi kunda SI inson miyasining neyron tarmoqlariga o'xshash tarzda ishlaydi va mustaqil o'rganish qobiliyatiga ega tizim sifatida shakllanmoqda.

SI inson mehnatini yengillashtirib, turmush sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, pandemiya davrida onlayn ta'lim, masofaviy tibbiy xizmatlar va logistika tizimlarida sun'iy intellektning o'rni yanada sezildi.

Sun'iy intellekt inson hayotida quyidagi afzalliklarni ta'minlamoqda:

Samaradorlik: inson tomonidan bajariladigan murakkab hisob-kitoblar, tahlillar va jarayonlar SI yordamida ancha tez amalga oshiriladi.

Aniqlik: inson xatosini kamaytiradi, ma'lumotlarga asoslangan to'g'ri qarorlar qabul qilinishiga yordam beradi.

Moslashuvchanlik: SI turli vaziyatlarga moslashib, yangi ma'lumotlardan o'rganadi.

Resurs tejami: ishlab chiqarish, logistika va xizmat ko'rsatish sohalarida xarajatlarni kamaytiradi.

Innovatsion imkoniyatlar: yangi mahsulot va xizmatlarni yaratish imkonini beradi.

Masalan, tibbiyotda sun'iy intellekt yordamida yurak kasalliklarini erta aniqlash, onkologik kasalliklarda tasvirlarni tahlil qilish orqali diagnostika aniqligini oshirish mumkin.

Har qanday texnologik taraqqiyot singari, sun'iy intellekt ham bir qator xavflarni keltirib chiqaradi.

Ish o'rinlarini qisqartirish: avtomatlashtirilgan tizimlar ko'plab kasblarni siqib chiqarmoqda.

Axloqiy muammolar: SI qarorlarining adolatliligi, inson huquqlari va maxfiylikni ta'minlash masalalari dolzarb.

Texnologik qaramlik: inson tafakkuri o'rnini texnologiya egallashi xavfi mavjud.

Axborot xavfsizligi: SI tizimlari orqali noto'g'ri ma'lumotlar tarqalishi yoki manipulyatsiya qilish mumkin.

Huquqiy noaniqlik: SI tomonidan qabul qilingan qarorlar uchun javobgarlik kimga yuklanishi masalasi hali to'liq tartibga solinmagan.

Shuning uchun sun'iy intellektni joriy etishda axloqiy, huquqiy va ijtimoiy me'yorlar majmuasini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.[3]

O'zbekiston sun'iy intellekt sohasida xalqaro tajribani o'rganib, o'z ilmiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirmoqda. 2021-yilda "Sun'iy intellektni rivojlantirish markazi" tashkil etildi. Bu markaz ta'lim,

sogʻliqni saqlash, iqtisodiyot va davlat boshqaruvi tizimlarida SI yechimlarini ishlab chiqish bilan shugʻullanmoqda.

Bundan tashqari, Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti, INHA universiteti va boshqa oliy taʼlim muassasalarida SI boʻyicha maxsus yoʻnalishlar ochilgan.

SI texnologiyalarining tatbiqi Oʻzbekistonda quyidagi yoʻnalishlarda rivojlanmoqda:

Aqlli shahar (Smart City) loyihalari;

Elektron hukumat tizimlarini avtomatlashtirish;

Raqamli tibbiyot (telemeditsina, diagnostika algoritmlari);

Til texnologiyalari (oʻzbek tilini tanish, tarjima tizimlari).[4]

Zamonaviy yondashuvda sunʼiy intellekt inson oʻrnini egallash emas, balki insonning imkoniyatlarini kengaytirish vositasi sifatida qaraladi. Bu model “Human-AI Collaboration” deb ataladi. Unga koʻra, inson intuitiv, hissiy va ijodiy tafakkurga ega boʻlsa, SI esa tahliliy, mantiqiy va tezkor qaror qabul qilish imkoniyatiga ega.

Ularning oʻzaro hamkorligi quyidagi natijalarga olib keladi:

inson xatolarini kamaytirish;

qarorlarni tezlashtirish;

yangi gʻoyalar ishlab chiqish;

xavfsizlikni taʼminlash.[5]

Masalan, tibbiyotda shifokorlar SI yordamida kasallikni aniqlaydi, ammo yakuniy qarorni inson mutaxassis qabul qiladi.

Xulosa qilib aytganda, sunʼiy intellekt XXI asrning eng muhim texnologik yutugʻi sifatida inson hayotini tubdan oʻzgartirmoqda. U inson faoliyatining deyarli barcha sohalarida samaradorlikni oshirib, yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, u bilan bogʻliq axloqiy, huquqiy va ijtimoiy masalalarni hal qilish dolzarb boʻlib qolmoqda.

Oʻzbekiston uchun sunʼiy intellektni rivojlantirish — raqamli iqtisodiyotga oʻtish, innovatsion taraqqiyot va xalq farovonligini oshirishning muhim omilidir.

Kelajakda SI insonning o'rnini emas, balki uning ijodkorlik va tahliliy fikrlash qobiliyatini to'ldiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi.

Shunday ekan, SI texnologiyalarini insoniyat manfaatiga moslashtirish, axloqiy me'yorlar asosida boshqarish va milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish – zamon talabi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev B. Sun'iy intellekt va raqamli iqtisodiyot. – Toshkent: Fan, 2021. – 185 b.
2. Murodov D. Sun'iy intellektning huquqiy asoslari. – Toshkent: Adolat, 2023. – 190 b.
3. Raximov N. Axborot xavfsizligi va intellektual tizimlar. – Toshkent: TATU, 2022. – 210 b.
4. To'xtayev U. Innovatsiyalar va inson kapitali. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019. – 155 b.
5. Yusupov F. Inson va texnologiya: hamkorlik konsepsiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2024. – 176 b.